

omnibus orationibus nostris subijcimus, « Per Christum Dominum nostrum : » vel quia omnes orationes nostras et sacrificia ad Deum Patrem dirigimus per eum, sicut per mediatorem nostrum; vel quia quidquid speramus a Patre luminum, omne datum optimum, et omne donum perfectum (Jac. 1, 17), non per aurem, non per nares, sed per ipsum petimus infundi os nostrum, et gustum nostrum, et sapientiam **256** nostram, ut sumentis possit esse proficuum.

31. Hic est gustus, quem in Christo facit nobis spiritus intellectus, intellectus scilicet Scripturarum et sacramentorum Dei. Unde cum post resurrectionem suam Dominus discipulis apparuit : *Tunc, inquit evangelista, aperuit illis sensum ut intelligerent Scripturas (Luc. xxiv, 45)*. Cum enim Scripturarum interiorum sensum, et virtutem mysteriorum et sacramentorum Dei cœperimus non solum intelligere, sed etiam quadam, ut ita dicam, experientiae manu palpare et tractare (quod non fit nisi quodam conscientiae sensu, et experientiae disciplina intelligentis, imo, ut plus dicam, intus in semetipsa legentis, et sentientis bonitatem Dei, et virtutem quam potenti bonitate cum efficaci virtute in filiis gratiae, opus ipsius gratiae operatur); tunc demum sapientia quod suum est exsequitur; tunc quos dignos iudicat, unctioe sua, docet de omnibus; tunc apposito bonitatis Dei sigillo, omnia nostra pacata unctioe illa et emollita imprimat et conformat; et si qua pura, si qua rigida invenerit, inculcat et infringit; donec lætitia salutaris Dei recepta, et sapientiae spiritu principali confirmata sancta anima, læta ad Deum decantet, *Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine; dedisti lætitiā in corde meo (Psal. lv, 7)*. Unde et Dominus : *Hæc est, inquit, vita æterna, ut cognoscant te solum verum Deum, et quem misisti Jesum Christum (Joan. xvii, 3)*. Beata scientia, in qua continetur vita æterna. Vita ista ex illo gustu est, quia gustare, hoc est intelligere. Ex hoc gustu per hunc saporem in hac sapientia minimus ille Apostolorum satius, exhilaratus, confirmatus, *Mihi, inquit, minimo omnium sanctorum data est hæc gratia, in gentibus evangelizare investigabiles divitias Christi, et illuminare omnes, quæ sit dispensatio sacramenti absconditi a sæculis in Deo, qui omnia creavit : ut innolescat principibus et potestatibus in cælestibus per Ecclesiam multiformis sapientiae Dei, secundum præfinitionem seculorum in Christo Jesu Domino nostro, in quo habemus fiduciam et accessum in confidentia per fidem ejus : et post pauca, Hujus, inquit, rei gratia flecto genua ad Patrem Domini nostri Jesu Christi, ex quo omnis paternitas in cælo et in terra nominatur, ut det nobis secundum divitias gloriæ suæ virtutem corroborari, per Spiritum ejus in interiori homine habitare Christum per fidem in cordibus vestris, in charitate radicati et fundati, ut possitis comprehendere quæ sit latitudo, longitudo sublimitas, et profundum (Ephes. iii, 8-18)*. Libet hic advertere, si forte in sensu apostolicæ sapientiae aliqua tenus penetrare possimus.

CAPUT XI.

Quid Deo debeamus; et de necessitate mediatoris.

32. Contra quatuor Dei debemus duo. Quatuor sunt in Deo, potentia, sapientia, charitas, et veritas vel æternitas, quod unum est. Nihil enim vere est, nisi quod incommutabile est. Ad quæ duobus modis respondere nos convenit. Potentiæ quæ potest nos punire, et sapientiæ, quam nil potest latere, debemus timorem verum; id est, quem non impedit torpor securitatis, vel refugium simulationis. Simulatio est vel quando fingimus laborem in præcepto, vel quando irrationabilem misericordiam simulamus in Deo. Charitati et veritati debemus amorem verum; id est, quem non impedit tepor affectionis, vel scrupulus suspicionis. Charitati enim quid debetur nisi charitas? Veritas vero charitatis, et charitas veritatis omnem removet scrupulum suspicionis. Suspicionem autem dico, ne non amet charitas, ne decipiat veritas, ne defluat æternitas. Unde Paulus : *Ut possitis comprehendere cum omnibus sanctis quæ sit longitudo, latitudo, sublimitas, et profunditas (Ephes. iii, 18)*. In sublimitate nota potentiam; in profundo, sapientiam; in latitudine, charitatem; in longitudine, æternitatem, sive veritatem. Et hæc est crux Christi. Et alibi idem apostolus exprimens evidentius summæ in nobis sapientiæ virtutem, *Propterea, inquit, et ego audiens fidem vestram quæ est in Deum, et dilectionem in omnes sanctos, non cesso gratias agens pro vobis, memoriam vestri faciens in orationibus meis; ut Deus, Domini nostri Jesu Christi Pater gloriæ, det vobis spiritum sapientiæ et revelationis in agnitione ejus, illuminans oculos cordis vestri, ut sciatis quæ sit spes vocationis ejus in sanctos, quæ divitiæ gloriæ hæreditatis ejus in sanctis, et quæ supereminens magnitudo virtutis ejus in nos, qui credimus secundum operationem potentiæ virtutis ejus, quam operatus est in Christo, suscitans illum a mortuis (Ephes. i, 15-20)*.

33. Cum ergo orante Apostolo, et exaudiente Deo, datur nobis spiritus sapientiæ, et revelationis in agnitionem ejus, id est ut agnoscamus eum et sapiamus eum, vel, sapiat ipse in nobis; cum illuminantur oculi nostri, ut videamus bonum, et bona boni intelligamus, ad quæ nos trahit spes vocationis ejus, scilicet divitias gloriæ æternitatis ejus in sanctis; in his omnibus nobis bonitas, vel benignitas apparet illuminantis et vocantis : cum vero ut sequamur vocantem, etiam virtus additur, per ipsam experientiam spiritus sapientiæ revelatur nobis, quæ, vel quam sit supereminens magnitudo veritatis ejus in nos. Ex hoc igitur, qui sic est, ex gustu divinæ contemplationis palato cordis sanato, omnia discernit, omnia dijudicat. In auctore omnium honorum Christo, primum ei sapit sua ad Deum conversio, deinde peccatorum remissio; postmodum pro ira, cujus filii eramus, gratiarum multiplex augmentatio : et hæc omnia non nisi per Dominum nostrum Jesum Christum. Ipse enim est mediator noster, et sapientia nostra, cujus quod stultum est, sapientius est hominibus (I Cor. i, 25).

34. Nam cum talibus bonitas Dei abundaret et offerretur omnibus, nec esset qui reciperet vel sciret recipere, vel recipere doceret, nec qui illuc posset ascendere, ubi bona hæc distribuuntur, vel quod huc posset deferre : opus erat mediatore nos inter et Deum, per quem nostra appropinquarent Deo, et bona Dei nobis. Iniiit ergo consilium tota Trinitas, consilium illud, de quo Propheta dicit : *Consilium tuum antiquum verum fiat (Psal. xxxii, sec. LXX)*. Videbat quippe Dominus quantum ad hominem omnia confusa, omnia turbata; nihil stare in loco suo, nihil procedere ordine suo. Videbat hominem abiisse in regionem dissimilitudinis tam longe, ut per se ne sciret, nec posset redire. Angelus enim præsumperat similitudinem Dei, dicens : *Ponam sedem meam ad aquilonem, et ero similis Altissimo (Isa. xiv, 13, 14)*. Homo similiter Deus esse voluit, cui persuasum erat esse *sicut dii (Gen. iii, 5)*. Ergone, inquit, Deus pater, Filius meus, splendor gloriæ meæ, et figura substantiæ meæ (Hebr. 1, 3), in ipsa mei similitudine tot æmulos habebit, et pares, et socios? Præcipitatus est uterque. Videns imago Dei Deus filius angelum et hominem, qui facti erant ad ipsam, id est imaginem Dei, per inordinatum imaginis et similitudinis ejus appetitum perisse : Heu ! inquit, sola miseria caret individua; sed subveniendum est ei, cui subvenire non prohibet justitia. Exhibeo me igitur bonum hominem despectum et novissimum virorum, virum dolorum et scientem infirmitatem (Isa. lvi, 3), ut zelet et imitetur in me humilitatem, per quam perveniat ad gloriam, ad quam præpropere festinat, ut possit audire a me : *Discite a me quia mitis sum et humilis corde, et inveniatis requiem animabus vestris (Matth. xi, 29)*.

CAPUT XII.

Consilium et progressus humanæ redemptionis exponitur.

35. Accingit ergo se quodam modo Dei Filius, et aggressus est per humilitatem recuperare eum, qui recuperari poterat, qui per superbiam perierat. Itaque inter Deum et hominem medium se faciens, qui recedens, a Deo captus et ligatus a diabolo erat, hoc modo boni mediatoris et personam induit et actum. Factus est homo : *Egressa est virga de radice Jesse, et flos de radice ejus ascendit : et requievit super eum Spiritus Domini, spiritus sapientiæ et intellectus, spiritus consilii et fortitudinis, spiritus scientiæ et pietatis, et replevit eum spiritus timoris Domini (Isai. xi, 1-3)*. Intelligite hic fortissimum scilicet agnothetam nostrum, quasi campum mundi ingressum inungi ad palæstram oleo Spiritus sancti : et exultantem gigantem ad currendam viam dispensationis humanæ (Psal. xviii, 6). Nota vero prophetam a superiori cœpisse, et descendisse ad inferiora, quia mediatoris annuntiabat descensum. Nos vero per easdem Spiritus sancti gratias, ejusdem mediatoris Dei et processum operis, et ad superiora investigantes regressum, **258** ab inferioribus, id est a timore, incipimus. Christus ergo ad Patrem timorem ha-

buit, sed justum, sed filialem, per quem in omnibus honori ejus detulit, dicens, *Meus cibus est, ut faciam voluntatem Patris mei qui in cælis est (Joan. iv, 34)* : et in Psalmo, *Lætetur cor meum, ut timeat nomen tuum (Psal. lxxxv, 11)*, et cætera multa in hunc modum. Per quem etiam et seipsum videbatur abjicere, humiliare, negligere, ut opus quod per eum fecerat Pater, sed perierat, reparatum et renovatum ei posset reconsignare.

36. Hoc igitur modo ad Patrem mediator noster habuit timorem quasi sursum; ad miserum vero reconciliandum pietatem, quasi deorsum; ad utrumque vero scientiam, sciens quid cuique esset exhibendum. Sed ad implendum ministerium mediationis suæ cum Patris bonam haberet voluntatem desursum, a misero autem inferius jacente haberet nihil; et habere aliquid ratio et ordo mediationis requiret, exegit ab eo fidem. Exegit autem fidem, prærogando pietatem. Qua exactione nulla poterat esse validior; quia non fuerat difficile homini misero ei se credere, a quo se præventum videbat pietate. Sed et cum se ei credere non posset, in quo spem non haberet, (quis enim se ei crederet, in quo spem non haberet?) cum fide etiam spem obtulit, cum spe etiam addens timorem, sine quo spes esse non poterat; ne scilicet desereretur a tam pio mediatore. Accepto itaque mediator a reo suo tanto salutis pignore, ad Patrem regreditur, scilicet cum in montem solus ascendit orare, vel cum factus in agonia prolixius orabat cum sanguineo sudore : *Pater, inquit, clarifica Filium tuum, ut Filius tuus clarificet te (Joan. xvii, 1)*. En quid tibi, en quid exhibeam illi. En quid a te habeo, en quid ab illo. Mediator quippe sum, et in salutem ejus jam videntur concurrere mediationis meæ rationes. Sed captus est et ligatus. Alligavit eum fortis : et nisi fortior eo supervenerit, non diripiet vasa ejus. Sed mitte manum tuam de alto, et eripiam eum de inimicis ejus fortissimis, in spiritu fortitudinis, fortitudo tua, et virtus tua. Scio enim quid faciam. Moriar innocens pro nocente, et plus poterit incomparabiliter bonitas mea, quam hostilis malitia; pœna innocentiae meæ, quam pœna inobediendiæ humanæ.

37. *Et clarificavi, inquit Pater, et clarificabo (Joan. xii, 28)*. Jam fortissimo mediatore opus est spiritus consilii; quia si princeps mundi intelligeret, nunquam Dominum gloriæ crucifigeret (I Cor. ii, 8). Per omnia ergo virtutem ei divinitatis occultans, et solam ei carnis infirmitatem præferens, per justitiam vitæ suæ invidiam suscitavit hostilis nequitiae; per infirmitatem suæ carnis spem illi contulit victoriæ, ad faciendam invidiam accedentibus miraculis, quibus reconciliandi sui fidem in se roborabat. Deceptus antiquus deceptor, pœnam peccati, mortem scilicet atrocissimam, ei infligit, qui nulli peccato erat obnoxius. Occisus justus iuste pro justitia novam de inimico obtinuit justitiam, mortis scilicet injuste sibi illatæ. Quam quasi sibi non necessariam, quia absque peccato erat, ipse homini peccatori

communicans, reum absolvit per pœnam innocentiae suae: positoque corpore suo et sanguine in manu ejus, Hoc, inquit, manduca, et bibe, hinc vive. Patrique eum representans: En, inquit, Pater, mei sanguinis pretium. Si de peccato hujus requiris, en pro eo meus sanguis. Domine Pater, dedisti benignitatem, et terra corporis mei dedit fructum suum: jam justitia ante te ambulabit, et tu pones in via salvationis humanae pedes tuos (*Psal. LXXXIV, 13, 14*). Et ut juste jam salvetur qui juste perierat, tu, Domine, fecisti directiones, judicium et justitiam in Jacob tu fecisti (*Psal. xcvi, 4*).

CAPUT XIII.

De vera sapientia amatorum seu filiorum Dei.

38. De fructu ergo hujus operis satiatus homo, mediante sapientia Dei, non solum reconciliatur, sed etiam sapiens efficitur. Sapit enim ei quod manducat. Manducat et bibit corpus et sanguinem Redemptoris sui, manna coeleste, panem Angelorum, panem sapientiae: et manducans transformatur in naturam cibi quem manducat. Corpus enim Christi manducare, nihil est aliud quam corpus Christi effici, et templum Spiritus sancti? Templum autem hoc cum ornatum fuerit praescriptarum positione 259 virtutum, et supradicto dedicandi ordine dedicatum, nullo ulterius alienos titulos potest suscipere, nullum habitorem, nisi Deum qui condidit illum et creavit. Nihil ergo ultra terrenum sancta illa anima, nihil materiale, nihil corruptibile diligit aut curat, ex quo regressa est a loco sarcinarum, etsi aliquo horum aliquando quasi in transitu utitur, sed frui dedignatur. Si quid in hujusmodi prosperum evenit, pertransit: non conturbatur, si quid adversi contigerit. Totum sapit quidquid capit; nec potest amanti nisi sapere, quidquid sicut salivam contigerit de Christi capite descendere. Quidquid ad corpus spectat, sive bonum, sive malum, foris est; nec potest pertingere ad eum qui intus est. Unde Apostolus in squalore corporis jacens et vinculis, et quantum ad corpus tribulatione coronatus et miseria, scribens discipulis: *Mittam, inquit, ad vos Timotheum, ut sciatis quae circa me sunt. (Philipp. II, 23). Quae circa me sunt, inquit; id est, in exteriori homine, in exteriori tunica carnis, quae ad me, qui intus sum, non pertingunt.*

39. Haec est sapientia de qua dicit Apostolus, *Sapientiam loquimur inter perfectos*: de qua sic nos loquimur, sicut qui audivimus et non vidimus: sicut loqueremur de aliqua civitate, quam non vidimus, sed plurima de ea audivimus; de qua qui vidisset longe aliter loqueretur, et expressius. Haec autem sapientia oppositam sibi ex adverso aliam habet infausti nominis sapientiam (quam dicit Apostolus *principum hujus mundi [I Cor. II, 6]*), sicut nigrum albo, sicut luci tenebras, de qua dicitur, *Sapientia vincit malitiam (Sap. vii, 30)*. Malitia siquidem sapor est mali, unde et a sapore sapientia. Cum igitur sapit malum, et non deest astutia, vel voluntas ad exsequendum; sapientia principum hujus mundi per

omnia supernae sapientiae est contraria. Haec est enim malitia, quam odit sapientia. Siquidem ibi sapor boni est in seipso, hic sapor mali est in seipso: ibi ad exsequendum praesto est prudentia; hic, ut dictum est, non deest astutia.

40. Sed inter has duas quaedam media est sapientia, quasi inter nigrum et album medio colore coloratum, quae sive inferius, sive superius, sic se habet ad utramque partem, ut proveniat ei finis secundum intentionem et studium utentis. Sapientia ista est, quam dicit Apostolus *hujus mundi*, et quam mediam locavit inter *sapientiam Dei, et sapientiam principum hujus mundi (I Cor. ii, 6, 7)*. Haec circa utile et honestum tota versatur, et affectata quadam prudentia dispensatur. Haec pene tota est in scientia, videlicet ut sciat discernere prudenter, et dijudicare inter utile et inutile, inter honestum et inhonestum, etiamsi non sit vitae et moribus accommodatum. Scientia enim inflat, charitas aedificat (*I Cor. vii, 1*). Aut vero in hujusmodi exquirendis elaborant, ut tantum sciant; quod tantummodo servit curiositati: aut, ut videantur, sive sciantur scire; quod servit vanitati. Et hoc eorum studium tantum potest proficere, et in altum se extollere, quantum potest ratio sine amore.

CAPUT XIV.

Antithesis verae et falsae sapientiae: ubi de virtute et excellentia verae sapientiae.

41. Siquidem haec philosophia in scientiam rerum humanarum et divinarum dividitur. Quandiu est in humanis, sic interim sibi est. Quando vero ad divina se exultat, quanto altius ascendit, tanto inferius cadit et impletur in eo, *Quia elevans allisisti me (Psal. ci, 11)*. Eo siquidem aliquando conatu naturalis ingenii provehitur, ut, sicut dicit Apostolus, quod notum est Dei, id est quantum de Deo, ratio potest comprehendere, notum sit illis, ita ut in illis, id est intra semetipsos. Deus enim illis revelavit; quia sic eos creavit, ut in seipsis habeant, unde Deum cognoscant. Surgunt enim de ethica sua in quamdam physicam, et invisibilia Dei, per ea quae facta sunt, intellecta conspiciunt, sempiternam quoque ejus virtutem et divinitatem; ita ut sint inexcusabiles: quia videlicet nolunt ulterius procedere vel proficere cum possint, in veram scilicet theologiam: quia cumcognoverint Deum, non sicut Deum glorificant, aut gratias agunt; sed evanescent in cogitationibus suis, et obscuratur insipiens cor eorum: dicentes 260 enim se esse sapientes, stulti facti sunt. Et qui theologiam insipienter perdidit, etiam de physica miserabiliter cadunt, cum gloriam mutant incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, et volucrum, et quadrupedum, et serpentum. Propter quod nec in nostra ethica permanere permittuntur, sed tradit illos Deus in desideria cordis ipsorum, in immunditiam, ut contumeliis afficiant corpora sua in semetipsis: tradit illos in reprobum sensum, ut faciant quae non conveniunt (*Rom. i, 19, 28*). Sed sapientia semper vincit malitiam: quae contubernium

habens Dei, novit semper proficere, et nunquam deficere, et attingit a fine usque ad finem fortiter, et disponit omnia suaviter (*Sap. viii, 1*); sapienter se agens in divinis, caute in physicis, prudenter in moralibus.

42. Igitur sapiens anima, sicut supra scriptum est, ab omnibus alienis affectibus defaecata, Deum tantummodo sapiens, hominem in homine exiit: Deoque plene et in omnibus affecta, omnem infra Deum creaturam non aliter quam Deus attendit, in luce et virtute sapientiae omnia disponens, et ordinans; sic agens, sic de eis judicans, sicut est, sicut vivit, faciens judicium et justitiam de eo unde est, et unde vivit. Est enim sapientia Dei, sicut ipsa dicit, *Candor lucis aeternae, et speculum sine macula Dei majestatis (Sap. vii, 26)*, et emanatio claritatis omnipotentis Dei sincera, et vapor virtutis ejus. Ideo sapiens anima sicut candorem lucis aeternae intra se gerit, et speculum Dei majestatis (21); sic cum in creaturam se exponit, exprimit et exhibet imaginem bonitatis et justitiae Dei: et sicut virtute Dei vaporatur interius, sic claritatis et charitatis Dei emanationem effundit exterius, unde et alibi dicit Salomon, *Sapientia hominis luget in vultu ejus (Eccle. viii, 1)*; et alibi, *Oculi, inquit, sapientis in capite ejus (Eccle. ii, 14)*; quia non aliunde quam de naturali et interna virtute cerebri sui, id est sapientiae, exterius se effundunt, et a capite non recedunt. Dicit Salomon: *Multitudo sapientium sanitas est orbis terrarum (Sap. vi, 26)*. O felices res humanas, si ubique sapientibus servirent insipientes! Sed et felices res humanas, dicit quidam philosophus (22), si aut soli sapientes regnarent, aut philosopharentur omnes qui regnant! Sed cum sapienter fugiunt sapientes super insipientes regnare, etiam insipienter fugiunt insipientes sub sapientibus esse: omnia desipiunt, omnia confunduntur, et turbantur. Sapientes latent et delitescunt, pueri regnant et principantur: et fiunt principes qui mane comedunt, et vae terrae illi! (*Eccle. x, 16*.) Sed ad propositum redeamus.

43. Anima igitur spiritu sapientiae illustrata, quia diligit justitiam et odit iniquitatem, et propterea unxit eam Deus oleo laetitiae, quo unctus est Christus praeparatibus suis (*Psal. xlv, 8*), et quam perfudit gratia; omnibus placet, et ab omnibus amatur. Ipsi etiam qui ex adverso sunt, videntes hujusmodi, timent et reverentur. Etsi bonum in bono non vult imitari indurata nequitia, dissimulare tamen non potest natura. Inter se autem habent sapientes quamdam privatam gratiam, et quamdam linguam angelicam, qua inter se loquuntur mutuis affectionibus, spirituali quadam gratia, communicantibus in hoc ipsum exterioribus aspectibus: quam linguam nullus novit, nisi Rex Angelorum, et Angeli ejus, et qui sunt in genere Israel, et cives Jerusalem. Nullus eam novit Aegyptius, nullus Chanaanus. Sicut enim in sanctitate vitae et hominis interioris glorificatione, et contemplatione, et fruitione divinitatis jam futurae

(21) Alias haec desunt, *et emanatio... majestatis.*
(22) Plato.

vitae beatitudinem praelibare in hac vita videntur, et initiari; sic etiam de corporum suorum glorificatione, quam plene ibi percepturi sunt, in hac vita nonnihil percipiunt. Excepta etiam illa gratia de qua diximus, qua habitantes in unum seipsis in Deo, et Deo in seipsis fruuntur, ipsius carnis sic sentiunt evanuisse [*al. convenisse*] omnes contradictiones, ut universa substantia carnis non sit eis nisi instrumentum boni operis. Nam etsi ipsius miseris et infirmitatibus contabescunt, sed ex hoc ipso interiori homine fortius convalescunt: *Quando enim infirmor, tunc fortior sum, et potens, dicit Apostolus (II Cor. xii, 10)*. Sensus ipsi novam quamdam percipiunt, et prope spiritualem gratiam: oculi simplices, et aures temperantes. Aliquando in fervore orationis, tanta odoris ignoti cujusdam spirat fragrantia; tanta gustus etiam non gustando 261 suavitas; tantum per mutuum tactum spiritualis charitatis incentivum, ut videantur sibi intra seipsos spiritualis cujusdam voluptatis gerere paradisum. Vultus etiam et totius corporis compositione, vitae et morum et actuum decore, mutuae etiam servitutis vel devotis exhibitionibus, vel piis susceptionibus, sic cujusdam gratiae beneplacito sibi invicem conveniunt, et conniuntur, ut vere sint cor unum, et anima una. Nimirum futuram corporum suorum gloriam jam hic initiunt, ex puritate conscientiae, et mutuae conversationis gratia, perfecte eam habituri in futura et perenni vita.

CAPUT XV.

De felici consummatione sapientiae usque ad assecutionem beati finis, et summi boni.

44. Sicut enim nunc viventia omnia solis claritate perfunduntur, et ab invicem perfundi videntur, et sicut nos invicem hic vivere videmus, nec tamen vitam qua vivimus, videmus (23): sic in illa vita videbitur Deus a singulis in omnibus, et ab omnibus in singulis: non quod corporalibus oculis videatur divinitas, sed praesentiam divinitatis glorificatio corporum demonstrabit manifesta quadam sui gratia. Ad hoc etiam in hac vita corporalium sacramentorum valet religio; quia cum vix aliquid nisi corpora et corporalia intelligamus, quandiu in imagine pertransimus, corporalibus religamur sacramentis, ne a Deo recedamus: unde etiam a religando religio dicitur. Cum vero fidelis anima talibus erudita, talibus incipiet non indigere, et a corporalibus transire ad spiritualia, a spiritualibus ad spiritualium et corporalium conditorem, hoc vere erit exire a sarcinis. Relicto ergo corpore et corporeis omnibus curis et impedimentis, omnium quae sunt praeter Deum obliviscitur, nihilque praeter Deum attendens, quasi se solam solumque Deum existimans: *Dilectus, inquit, meus mihi, et ego illi (Cant. ii, 16)*. *Quid enim mihi est in caelo et a te quid volui super terram? Defecit caro mea, et cor meum: Deus cordis mei, et pars mea Deus in aeternum (Psal. lxxii, 25, 26)*. Deinde venit ad mortem. Hunc enim transitum ad vitam

(23) Alias haec desunt, *nec tamen vitam qua vivimus, videmus.*

miseri infideles mortem appellant; fideles autem quid, nisi pascha? In morte igitur corporali perfecte moritur mundo, ut perfecte vivat Deo: ingreditur locum tabernaculi admirabilis, ingreditur usque ad domum Dei (Psal. xli, 5): et omnibus bene et secundum ordinem præcedentibus, sicut in principio diximus, pondus suum unumquodque defert in locum suum; corpus in terram, de qua assumptum est, tempore suo resuscitandum et glorificandum spiritum ad Deum qui creavit eum.

45. Sed quando fit iste transitus ad Deum disruptis omnibus obligamentis, superatisque omnibus impedimentis, perfecta beatitudine, perenni dilectione; ex hoc jam perfecte Deo inhæret, vel potius unitur vere sancta anima in terra, ut efficiatur una ex illis, quibus dixit: *Ego dixi, dii estis, et filii Excelsi omnes* (Psal. lxxxvi, 6). Hic est finis eorum qui proponunt Jerusalem in principio lætitiæ suæ (Psal. cxxxvi, 6); quos unctio sancti Spiritus docet de omnibus (I Joan. ii, 27); qui ascensiones in corde suo sapienter disponunt de virtute in virtutem, donec vi-

deatur Deus deorum in Sion (Psal. lxxxiii, 6, 8): Deus deorum, beatitudo beatorum, gaudium bene gaudentium; unum denique bonum, summum omnium bonorum. A fine boni propositi, in principio ascensionis, usque ad finem omnis consummationis, sapientia attingit fortiter, fortitudinem ascendens ad se custodiens, ne in ascensu deficiat: suaviter disponens omnia (Sap. viii, 1), et adversa, et prospera, omnia ei in bonum modificans et componens; donec animam ad principium suum reducat, et abscondat in abscondito faciei Dei. Scire autem debet omnis sapiens ascensor, non sic esse gradus hujus ascensionis, quomodo gradus scalæ, ut singuli affectus isti suis tantum temporibus, et non alio tempore sint necessarii. Habet quippe unusquisque affectus in ascensu ordine tempus et locum suum, quo cooperantibus aliis affectibus suas valeat partes sollicitius exsequi; sed omnes tamen sibi concurrunt et cooperantur, et præveniunt, et sequuntur; et sæpe fiunt primi novissimi, et novissimi primi.

IN CANTICA CANTICORUM PRIORA DUO CAPITA BREVIS COMMENTATIO

EX S. BERNARDI SERMONIBUS CONTEXTA,
UBI DE TRIPLICI STATU AMORIS.

262 ADMONITIO.

Sequens expositio in priora duo capita Cantici canticorum ex codice Dunensi a nobis vulgata est in superiori editione, et Bernardi in Cantica Sermonibus sub juncta tanquam genuinum ejus fetus, quem Guillelmus Sancti Theoderici abbas designaverit in lib. i de ejus Vita cap. 12, his verbis: « Itaque tunc disseruit mihi de Cantico canticorum, quantum tempus illud infirmitatis meæ mihi permisit, moraliter tantum, inter missis mysteriis Scripturæ illius, quia sic volebam, et sic petieram ab eo: singulisque diebus quæcunque super hoc audiebam, ne mihi effugerent, scripto alligabam, in quantum mihi Deus donabat et memoria juvabat. » Quibus verbis ipsammet expositionem indicari tunc nobis visum est. Verum re attentius expensa, nihil aliud esse existimamus, quam breve compendium priorum 51 Bernardi sermonum in Cantica, a quodam homine studioso et pio concinnatum. Quam vero designat Guillelmus, ipsa esse videtur quæ sub ejus nomine edita est in tomo IV Bibliothecæ Cisterciensis: ubi attendenda sunt Præfationis hæc verba: « Non autem profundiora illa mysteria, quæ in eo continentur, attentamus de Christo et Ecclesia; sed cohibentes nos intra nos. sensum tantummodo moralem aliquem perstringimus. » Quæ verba recte præmissis ex Vita Bernardi conveniunt, cum ait Guillelmus se a Bernardo expositionem in Cantica petisse « moraliter tantum, intermissis mysteriis Scripturæ illius. » Hæc ratio nos movit, ut sequentem expositionem inter Collectanea ex Bernardi operibus facta referremus, et quidem post superiores duos Guillelmi libros, quibus subjicitur sub nomine sancti Bernardi in codice Dunensi: cui Guillelmo si quis etiam sequentem commentationem tribuere velit, non repugnabimus; maxime cum stylus ejus satis ad Guillelmi stylum accedat.

263 1. Tres sunt status amoris Dei in anima christiana. Primus, sensualis vel animalis; secundus, rationalis; tertius, spiritualis vel intellectualis. De quibus Dominus in Evangelio: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota virtute tua* (Matth. xxii, 37). Primus significatur in corde, id est in particula infirmæ carnis, propter pium circa humanitatem Salvatoris affectum: secundus in anima, quo jam primus ille amor animatur et vivificatur; cum jam mysteria fidei et sacramentorum virtutem humili pietate scrutatur: tertius, in omnibus viribus; quia in hoc gradu, quantumcunque profeceris, dicere poteris,

Et dixi, Nunc cæpi (Psal. lxxvi, 12). Primus adeo delectatur in contemplatione et dulcedine humanitatis Christi, ut merito eis dicat Christus: *Expedit volis ut ego vadam* (Joan. xvi, 7). Secundus cor jam habet ardens, sed oculi ejus adhuc tenentur, cum ei loquitur Christus, sed in via, et aperit ei Scripturas (Luc. xxiv, 15-32). Tertius jam tota fiducia dicit, *Et si novimus Christum secundum carnem, sed nunc jam non novimus* (II Cor. v, 16): quod nequaquam primus, et vix potest dicere secundus. Quod enim apostoli in corporali Domini præsentia passi sunt, hoc isti patiuntur in quadam pia mentis suæ phantasia de humanitatis Christi dulcissima memoria,

et conversationis et operum ejus, et passionis et resurrectionis et ascensionis ejus, et honorum nobis per hæc collatorum, eum amoris affectum induentes, quo Petrus tenere et sicut homo hominem Deum amans, suggerebat ei passionis suæ seriem prædicenti: *Absit a te, Domine, propitius esto tibi, non fiet istud* (Matth. xvi, 22). Tertius autem gradus totus extra hominem, supra hominem; totus in Deo, Deum propter Deum, justum diligit propter justum, et bonum propter bonum; non quia bonum nobis, sed quia bonum in se: sic affectus a Deo, et bono et justo, ut malit non esse, quam bonus et justus in Deo non esse. Hæc est fortis ut mors dilectio (Cant. viii, 6): hæc est virtus induens Apostolos ex alto (Luc. xxiv, 49). Unus enim spiritus effecta cum Deo sancta anima, non magis potest pati ut vel ad modicum declinet a justitia, quam ipsa justitia pati potest ut desinat esse justitia.

2. Inter hunc vero per summum et inferiorem illum statum positus status rationalis, inferiorem quidem regit et illuminat, superiorem vero aliquando attentans manu pii desiderii, mox ad se refugit, et sicut David percudit cor suum, quia in Christum Domini manum mittere præsumpsit. Si enim bestia tetigerit montem, lapidatur (Hebr. xii, 20); et cum fit vox super firmamentum, quod imminet capiti animalium, stant, nec procedunt, et submitunt alas conatum suorum. Nihil enim ibi agit rationalis disciplina, ubi totum constat ex amoris et intellectus et affectus experientia. Status enim iste quasi quoddam firmamentum est cæli, in quo habitat Deus, nec ratione inferiore fulcitur: sed tamen ipse nonnunquam sui generis sibi creat rationes, quibus de abscondito faciei Dei ad suos illos quodammodo socios inferiores regrediens, lumine illos supernæ claritatis restringit. Sed sicut dicitur in Apocalypsi, *Factum est silentium in cælo quasi dimidia hora* (Apoc. viii, 1); sic et illos momentanea quadam consolatione lætificans, dicere videtur eis, *Currite, ut comprehendatis* (I Cor. ix, 24). Sed non nisi dies diei eructat verbum hoc. Sunt autem rationes istæ non ratiocinantium perplexionibus involutæ, sed de mera et simplici veritate meræ et simplices, lætæ de oleo lætitiæ Dei, melleæ de melle cæli; inventorem suum non scientia inflantes, sed charitate ædificantes; pauperibus spiritu perfaciles, alta sapientibus incomprehensibiles; tam efficaces, ut videatur dictum de eis, *Spiritus omnia scrutatur etiam profunda Dei* (I Cor. ii, 10); tam solidæ in se et nullius extrinseci egentes, ut dictum de eis intelligatur, *Judicia Domini vera, justificata in semetipsa* (Psal. xviii, 10). Sed et omnes tres isti amores, vel amoris status, sæpe sibi concurrunt et cooperantur, et mutua quadam et amica liberalitate, de quibus singuli abundant, invicem dant et accipiunt: quia et supremus in deliciis inferioris sæpe delectatur et jucundatur, et inferior nonnunquam superioris gaudio perfunditur et afficitur, medio alternatim inter utrumque discurrente, et utriusque congaudente.

3. Sed libet adhuc contemplari subtilius divitias, quibus utriusque abundant. Primus est contra tentationes; secundus, contra hæreses; tertius cantat, *In pace in idipsum dormiam et requiescam* (Psal. iv, 9). In primo, remissio peccatorum et emundatio vitiorum; in secundo, exercitium virtutum: in tertio, virtutum perfectio, et summi boni adhesio vel fruitio. In primo, usus sacramentorum; in secundo, mysteriorum; in tertio, res sacramentorum vel mysteriorum. Primus in Maria peccatrice humilis, in Petro fervens, in Joanne pius et dulcis. Secundus dormit a sæcularibus, vigilat in spiritualibus, languet cum deficit in salutare Dei anima ejus, videns et non pervidens, et ad pervidendum amore et desiderio languens. Tertius audit verba ineffabilia, silentium, pacem scilicet illam Dei, quæ exsuperat omnem sensum (Philipp. iv, 7). Primus oves suas, id est infirmos sensualitatis affectus, minans ad interiora deserti, id est ad interiores contemplationis recessus, et considerans rubum qui ardebat et non comburebatur, id est mysteria incarnationis Domini, volensque propius accedere per intellectum, audit a Domino: *Ne appropies huc, sed solve calcamenta de pedibus tuis; locus enim in quo stas, terra sancta est* (Exod. iii, 1-5). Secundus ascendit in montem, auditque a Domino, *Tu vero sta hic mecum, et docebo te leges ac mandata quæ proponas filiis Israel* (Deut. v, 31): videtque exemplar tabernaculi æterni quod fecit Deus et non homo, auditque a Domino, *Vide ut omnia facias secundum exemplar, quod tibi ostensum est in monte* (Exod. xxxv, 40). Tertius in monte sepelitur a Domino, id est absconditur in abscondito faciei ejus, et non novit homo, id est humana sapientia, sepulcrum ejus usque in hunc diem (Deut. xxxiv, 6). Primus audit ab hominibus, et dicitur ei quotidie, *Ubi est Deus tuus?* secundus recordatur, et effundit in se animam suam; tertius transit in locum tabernaculi admirabilis usque ad domum Dei (Psal. xli, 4, 5). Primus servit fidei, secundus spei, tertius charitati: et sicut fides Deo nos generat, spes nutrit, charitas consummat; sic primus status in nobis humanum affectum Deo dedicat; secundus exuit veterem hominem cum actibus suis, et induit novum hominem qui secundum Deum creatus est in justitia et sanctitate veritatis (Ephes. iv, 22, 24); tertius consummat, Deoque conformatur et mentis puritate, et vite sanctitate. Sive enim prophetiæ, sive linguæ, sive fides, sive spes cæteraque omnia charismata cessabunt: charitas autem nunquam excidit (I Cor. xiii, 8). Interdum autem superior ille status 265 quasi vicem rependens pædagogis et tutoribus et actoribus suis, quemdam eis divinum affectum vel plus quam humanum nonnunquam infundit, ut miro et incognito modo sæpe mirentur se rapi supra se; et eo eos deducit et enutrit, ut oratio illa Domini compleatur in eis: *Pater, volo ut sicut ego et tu unum sumus, ita ipsi in nobis unum sint* (Joan. xvii, 11-21).